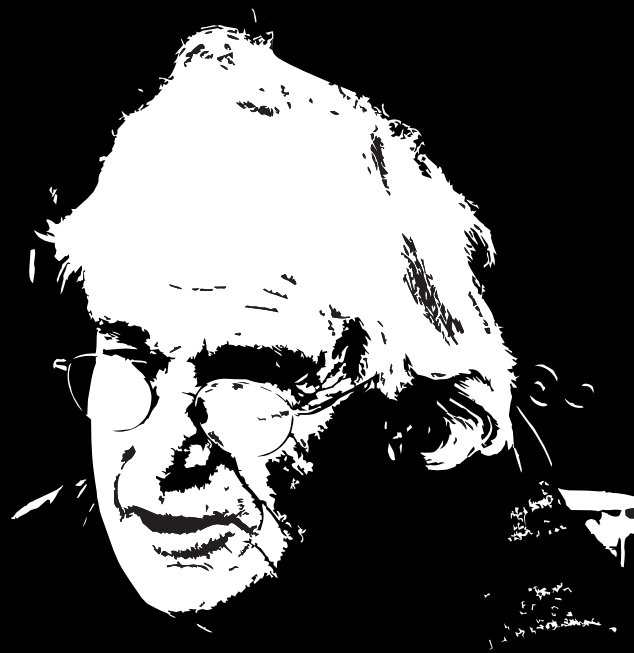

PAS ODISEUT / APRÈS L'ODYSSÉE

DHE / ET

ËNDRRA E KALIGRAFIT / RÊVE DU CALLIGRAPHE

JACQUES PARIS

PAS ODISEUT / APRÉS L'ODYSSÉE

DHE / ET

ËNDRRA E KALIGRAFIT / RÊVE DU CALLIGRAPHE

JACQUES PARIS

Jacques Paris në FESTARI 2026 — pas dy dekadash, në Therandën antike

Skender Boshtrakaj, Kurator

Një vepër që kërkon njëzet vjet për t'u bërë e plotë nuk mund të lexohet vetëm në atë që shihet. Duhet lexuar edhe në kohën që ka kaluar ndërmjet pjesëve të saj, në mungesën që i ka ndarë dhe në çastin kur ato më në fund takohen. Pikërisht në këtë hapësirë, ndërmjet veprës dhe kohës, vendoset ekspozita PAS ODISEUT e Jacques Parisit në FESTARI 2026.

Cikli “Uliksi / Penelopa / Telemaku” nisi më 2006 me tri pikturat “E Kuqe / Uliksi” I, II, III, vazhdoi më 2007 me tri vepra të tjera “E Verdhë / Penelopa” I, II, III, ndërsa vetëm më 2026 merr trajtën e plotë me tri veprat “E Kaltër-gjelbër / Telemaku” I, II, III. Nëntë piktura, pigmente dhe akrilik në letër; tri treshe të krijuara në tri momente të një udhëtimi njëzetvjeçar.

Tri treshet mund të lexohen edhe si tri akte të të njëjtit rrëfim.

Treshja e Uliksit hap ciklin me udhëtimin, largimin dhe kthimin — me njeriun që e njeh botën duke kaluar përmes saj.

Treshja e Penelopës e zhvendos peshën nga lëvizja te qëndrimi — te pritja, kujtesa dhe koha që nuk është pasive, por ruan lidhjen me atë që mungon.

Treshja e Telemakut, e krijuar më 2026, e çon rrëfimin përtej kthimit — drejt trashëgimisë, vazhdimësisë dhe brezit që e merr historinë e pararendësve, por duhet ta vazhdojë me udhën e vet.

Kështu, njëzet vjet ndërmjet Uliksit dhe Telemakut nuk janë vetëm kronologji. Koha bëhet materia e dhjetë, e padukshme, e këtij cikli prej nëntë pikturash. Ajo nuk është e pikturuar, por është e pranishme në marrëdhënien ndërmjet tyre. Është hapësira që i ndan dhe njëkohësisht i bashkon.

Jacques Paris nuk e merr Odisenë për ta ilustruar. Uliksi, Penelopa dhe Telemaku bëhen figura përmes të cilave piktura prek largimin, mungesën, pritjen, kthimin dhe vazhdimësinë. Midis tyre ndërtohet një arkitekturë njerëzore jashtëzakonisht e thjeshtë dhe njëkohësisht universale: ai që udhëton, ajo që pret dhe ai që trashëgon.

Që në zanafillën e veprës, Paris e lidhi këtë cikël me fatin e historisë së re të Kosovës. Jo duke pikturuar ngjarjen, as duke e shndërruar Homerin në alegori politike, por duke kërkuar rezonancën e përvojës: largimin dhe kthimin, humbjen dhe pritjen, kujtesën dhe vazhdimësinë.

Në këtë afërsi hyn edhe një element që vetë artisti e ka dalluar me ndjeshmëri: rrëfimi i lashtë vazhdon të marrë frymë këtu përmes traditës së rrëfimit dhe këngës, nën tingujt e telave të çiftelisë. Fjala, tingulli dhe kujtesa e përcjellë nga një brez te tjetri krijojnë një vazhdimësi në të cilën figurat homerike nuk kanë nevojë të shpjegohen, ato rezonojnë.

Edhe ngjyra te Paris nuk është veshje e figurës, por mënyrë e pranisë së saj. E kuqja e Uliksit bart energjinë e lëvizjes, të udhëtimit dhe të përplasjes. E verdha e Penelopës krijon hapësirën e dritës, të pritjes dhe të qëndrueshmërisë. E kaltra-e gjelbra e Telemakut i përket figurës që vjen pas tyre dhe e hap rrëfimin drejt një kohe që ende nuk është shkruar.

Ngjyra, kështu, nuk e përshkruan rrëfimin, e tingëllon atë.

Vetë Jacques Paris e formulon këtë marrëdhënie duke shkruar se cikli nuk aspron tjetër përveçse t'i bëjë akordet kryesore të këtyre figurave të rezonojnë përmes ngjyrës, për t'i dhënë historisë një perspektivë tjetër dhe për ta lënë atë të vazhdojë “të marrë frymë, të jetojë, në fragmente, përmes shpërthimeve të dritës”.

PAS ODISEUT e vendos vështrimin pikërisht aty ku përfundimi i udhëtimit shndërrohet në fillimin e një pyetjeje tjetër: çfarë ndodh pas kthimit? Çfarë mbetet pas pritjes? Çfarë trashëgohet? Dhe çfarë bën Telemaku me botën që i është lënë?

Pas” këtu nuk shënon vetëm kohën. Shënon edhe një gjendje: të jetosh pas një historie të madhe, ta trashëgosh kujtesën e saj, por njëkohësisht të fitosh të drejtën dhe përgjegjësinë për të mos e përsëritur.

Kjo është arsyeja pse Telemaku i vitit 2026 nuk mund të shihet thjesht si figura e tretë që plotëson një kompozicion të nisur më herët. Telemaku është figura që e përfundon ciklin dhe, në të njëjtin çast, na detyron ta lexojmë atë nga fillimi.

Me ardhjen e tij ndryshon edhe Uliksi.

Ndryshon edhe Penelopa.

Udhëtimi dhe pritja tashmë shihen nga perspektiva e asaj që kanë prodhuar, e asaj që kanë lënë pas. Telemaku nuk është shtesa e fundit e rrëfimit; ai është vazhdimi i tij. Dhe pikërisht sepse vjen njëzet vjet më vonë, koha reale e krijimit përputhet në mënyrë të jashtëzakonshme me kuptimin e figurës që ai përfaqëson: brezin që vjen pas.

Kjo përmbyllje merr domethënie të veçantë në Therandën antike. Në vitin 2026, Jacques Paris vjen në FESTARI me tre Telemakët për t'i bashkuar me Uliksin dhe Penelopën. Në hapësirën e ekspozitës, tri treshet takohen për herë të parë si një tërësi: udhëtimi, pritja dhe vazhdimi.

Edhe mënyra e leximit të ekspozitës buron prej kësaj strukture. Uliksi, Penelopa dhe Telemaku nuk janë thjesht nëntë vepra të vendosura pranë njëra-tjetrës, por tri kohë që hyjnë në marrëdhënie. Edhe hapësira ndërmjet tyre fiton kuptim: ajo bart vitet që nuk mund të varen në mur. Nëntë pikturat janë të dukshme; koha që i bashkon është vepra e padukshme e ekspozitës.

Dhe këtu koha e veprës takohet me kohën e Festarit.

FESTARI 2026 shënon jubileun e një çerek shekulli — njëzet e pesë vjet takimesh, veprash, artistësh, miqësish dhe kujtese kulturore. Një festival që edhe vetë tashmë mund ta shohë rrugën e kaluar dhe, njëkohësisht, të pyesë se çfarë vjen pas saj.

Në këtë Festar jubilar, Jacques Paris do të dekorohet me Medalionin e Festarit, në shenjë mirënjohjeje për mbështetjen, dashurinë dhe lidhjen e tij me këtë festë të madhe kulturore. Në kontekstin e PAS ODISEUT, Medalioni nuk mbetet vetëm një akt ceremonial. Ai shënon një marrëdhënie të ndërtuar në kohë — një mirënjohje për artistin që, në jubileun e një çerek shekulli të Festarit, sjell në Therandë përmbylljen e një cikli që vetë ka udhëtuar për dy dekada.

Kështu, në Therandën antike, tri kohë takohen:

2006 — Uliksi. Udhëtimi fillon.

2007 — Penelopa. Koha pret.

2026 — Telemaku. Historia vazhdon.

Pas dy dekadash, nëntë pikturat janë më në fund bashkë.

Por plotësimi i ciklit nuk është fundi i rrëfimit. Përkundrazi, vetëm tani mund ta shohim të tërin dhe ta kuptojmë se pyetja e tij e fundit nuk i drejtohet më Uliksit.

I drejtohet Telemakut.

Sepse çdo udhëtim lë diçka pas. Çdo pritje ruan diçka për dikë. Dhe çdo brez, kur i vjen radha, duhet të vendosë se çfarë do të bëjë me atë që ka trashëguar.

Pas udhëtimit vjen trashëgimia.

Pas kujtesës, përgjegjësia.

Pas Odiseut, vazhdimi.

Skender Boshtrakaj,
Commissaire d'exposition

Une œuvre qui met vingt ans à s'accomplir ne saurait être appréhendée uniquement à travers ce qui se donne à voir. Elle doit aussi être lue à travers le temps écoulé entre ses différentes parties, l'absence qui les a séparées et l'instant où, enfin, elles se rejoignent. C'est précisément dans cet espace — entre l'œuvre et le temps — que s'inscrit l'exposition APRÈS ULYSSE de Jacques Paris à FESTARI 2026.

Le cycle « Ulysse / Pénélope / Télémaque » débute en 2006 avec les trois peintures « Rouge / Ulysse » I, II, III, se poursuit en 2007 avec trois autres œuvres, « Jaune / Pénélope » I, II, III, et ne trouve sa forme accomplie qu'en 2026, avec les trois œuvres « Bleu-vert / Télémaque » I, II, III. Neuf peintures, pigments et acrylique sur papier ; trois ensembles de trois œuvres, créés à trois moments distincts d'un parcours qui s'étend sur vingt ans.

Ces trois ensembles peuvent également se lire comme les trois actes d'un même récit.

Le premier, Ulysse, ouvre le cycle sur le voyage, le départ et le retour — sur l'homme qui découvre le monde en le traversant.

Le deuxième, Pénélope, déplace le centre de gravité du mouvement vers l'attente, la mémoire et un temps qui n'est nullement passif, mais préserve le lien avec ce qui est absent.

Le troisième, Télémaque, créé en 2026, porte le récit au-delà du retour — vers l'héritage, la continuité et la génération appelée à recevoir l'histoire de ceux qui l'ont précédée, sans pour autant en reproduire le chemin.

Ainsi, les vingt années qui séparent Ulysse de Télémaque ne relèvent pas de la seule chronologie. Le temps devient la dixième matière, invisible, de ce cycle de neuf peintures. Il n'est pas peint, mais demeure présent dans les relations qui se tissent entre les œuvres. Il est l'espace qui les sépare et, simultanément, ce qui les réunit.

Jacques Paris ne convoque pas l'Odyssée pour l'illustrer. Ulysse, Pénélope et Télémaque deviennent des figures à travers lesquelles la peinture aborde le départ, l'absence, l'attente, le retour et la continuité. Entre eux se construit une architecture humaine d'une extrême simplicité et, dans le même temps, universelle : celui qui voyage, celle qui attend et celui qui hérite.

Dès la genèse de l'œuvre, Paris a associé ce cycle au destin du Kosovo dans son histoire récente. Non pas en peignant l'événement, ni en transformant Homère en allégorie politique, mais en recherchant les résonances d'une expérience : le départ et le retour, la perte et l'attente, la mémoire et la continuité.

À cette proximité s'ajoute un élément que l'artiste lui-même a perçu avec une grande sensibilité : le récit ancien continue ici de respirer à travers la tradition du récit et du chant, au son des cordes de la çifteli. La parole, le son et la mémoire, transmis d'une génération à l'autre, dessinent une continuité au sein de laquelle les figures homériques n'ont nul besoin d'être expliquées — elles résonnent.

Chez Paris, la couleur n'est pas un habillage de la figure ; elle est une modalité de sa présence. Le rouge d'Ulysse porte l'énergie du mouvement, du voyage et de la confrontation. Le jaune de Pénélope instaure un espace de lumière, d'attente et de constance. Le bleu-vert de Télémaque appartient à la figure qui vient après eux et ouvre le récit vers un temps qui reste encore à écrire.

Ainsi, la couleur ne décrit pas le récit — elle le fait résonner.

Jacques Paris formule lui-même cette relation lorsqu'il écrit que le cycle n'aspire à rien d'autre qu'à faire résonner, par la couleur, les accords majeurs de ces figures, afin d'offrir à l'histoire une autre perspective et de lui permettre de continuer « à respirer, à vivre, par fragments, à travers des éclats de lumière... »

APRÈS ULYSSE porte le regard précisément là où l'achèvement du voyage devient le commencement d'une autre interrogation : que se passe-t-il après le retour ? Que reste-t-il après l'attente ? Qu'est-ce qui se transmet ? Et que fait Télémaque du monde qui lui a été légué ?

« Après » ne désigne pas ici uniquement le temps. Il définit également une condition : vivre après une grande histoire, en hériter la mémoire et acquérir, dans le même mouvement, le droit et la responsabilité de ne pas la répéter.

C'est pourquoi le Télémaque de 2026 ne saurait être considéré comme la simple troisième figure venant compléter une composition commencée auparavant. Télémaque est la figure qui achève le cycle et qui, au même instant, nous oblige à le relire depuis son commencement.

Avec son arrivée, Ulysse change lui aussi.

Pénélope change également.

Le voyage et l'attente se lisent désormais depuis la perspective de ce qu'ils ont engendré, de ce qu'ils ont laissé derrière eux. Télémaque n'est pas le dernier ajout au récit ; il en est la continuation. Et précisément parce qu'il apparaît vingt ans plus tard, le temps réel de la création rejoint de manière saisissante le sens de la figure qu'il incarne : la génération qui vient après.

Cet accomplissement acquiert une signification particulière dans l'antique Theranda. En 2026, Jacques Paris vient à FESTARI avec ses trois œuvres consacrées à Télémaque pour les réunir à celles d'Ulysse et de Pénélope. Dans l'espace de l'exposition, les trois ensembles se rencontrent et forment enfin une totalité : le voyage, l'attente et la continuation.

La lecture même de l'exposition découle de cette structure. Ulysse, Pénélope et Télémaque ne sont pas simplement neuf œuvres disposées les unes à côté des autres, mais trois temporalités qui entrent en relation. L'espace qui les sépare acquiert lui aussi un sens : il porte les années que l'on ne peut accrocher au mur. Les neuf peintures sont visibles ; le temps qui les relie est l'œuvre invisible de l'exposition.

Et c'est ici que le temps de l'œuvre rencontre celui de FESTARI.

FESTARI 2026 célèbre son jubilé d'un quart de siècle — vingt-cinq années de rencontres, d'œuvres, d'artistes, d'amitiés et de mémoire culturelle. Un festival qui peut désormais, lui aussi, porter son regard sur le chemin parcouru et, dans le même temps, s'interroger sur ce qui vient après.

À l'occasion de cette édition jubilaire, Jacques Paris recevra le Médaillon de FESTARI, en signe de reconnaissance pour son soutien, son attachement et l'affection qu'il porte à cette grande manifestation culturelle. Dans le contexte d'APRÈS ULYSSE, le Médaillon ne se réduit pas à un geste cérémoniel. Il vient consacrer une relation construite dans le temps — un hommage à l'artiste qui, à l'occasion du quart de siècle de FESTARI, apporte à Theranda l'accomplissement d'un cycle qui a lui-même cheminé durant deux décennies.

Ainsi, dans l'antique Theranda, trois temps se rencontrent :

2006 — Ulysse. Le voyage commence.

2007 — Pénélope. Le temps se fait attente.

2026 — Télémaque. L'histoire continue.

Après deux décennies, les neuf peintures sont enfin réunies.

Mais l'accomplissement du cycle n'est pas la fin du récit. Au contraire, c'est seulement maintenant que nous pouvons le saisir dans sa totalité et comprendre que sa dernière question ne s'adresse plus à Ulysse.

Elle s'adresse à Télémaque.

Car tout voyage laisse quelque chose derrière lui. Toute attente préserve quelque chose pour quelqu'un. Et chaque génération, lorsque vient son tour, doit décider ce qu'elle fera de ce dont elle a hérité.

Après le voyage vient l'héritage.

Après la mémoire, la responsabilité.

Après Ulysse, la continuation.

Uliksi / Ulysse I-II Teknikë e përzier në pëlthurë / technique mixte sur toile

100 x 130 cm

2006

Uliksi / Ulysse III-IV Teknikë e përzier në pëlhurë / technique mixte sur toile

100 x 130 cm

2006

Uliksi / Ulysse V-VI Teknikë e përzier në pëlthurë / technique mixte sur toile

100 x 130 cm

2006

Penelop / Pénélope -I- Teknikë e përzier në pëlhurë / technique mixte sur toile
120 x 100 cm 2007

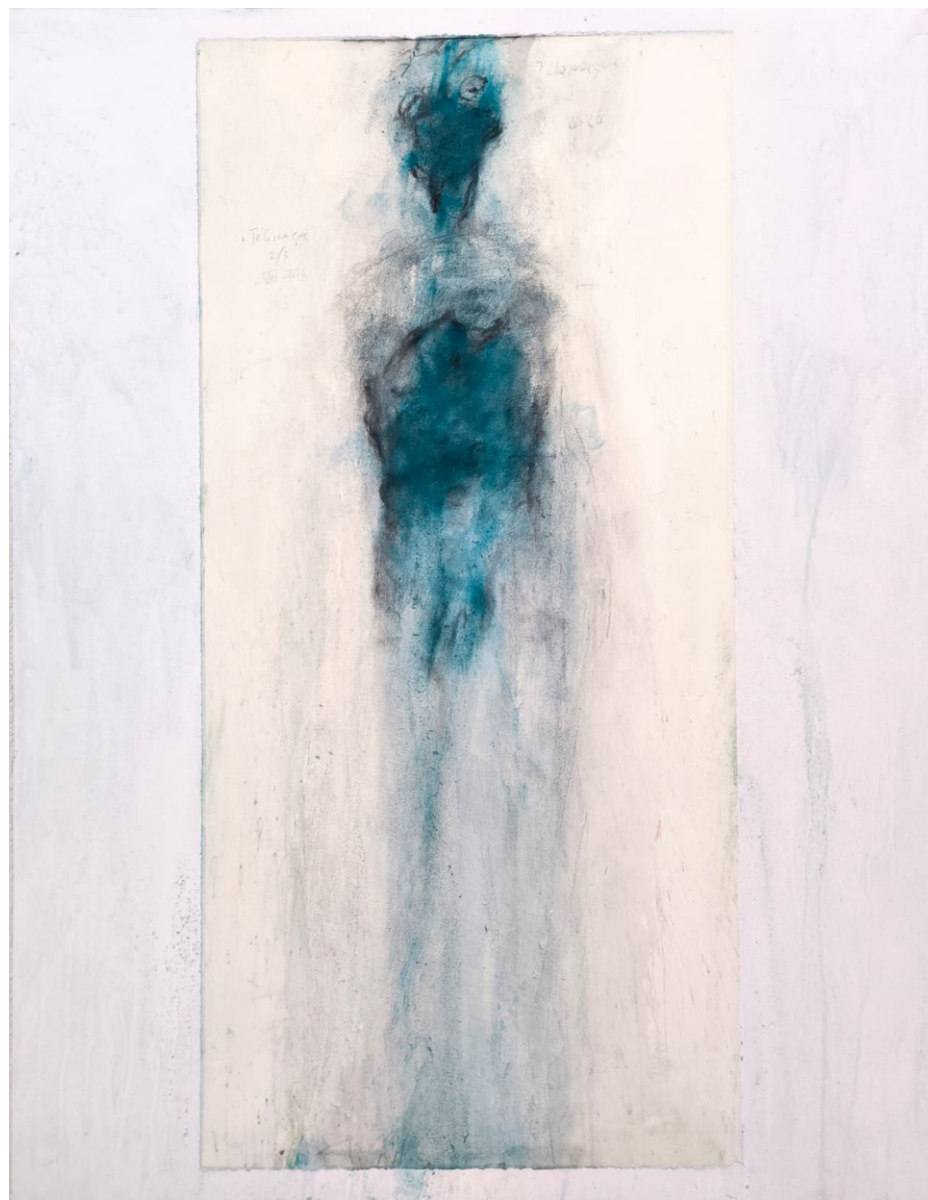
Penelop / Pénélope -II- Teknikë e përzier në pëlhurë / technique mixte sur toile
120 x 100 cm 2007

Penelop / Pénélope -III- Teknikë e përzier në pëlhurë / technique mixte sur toile
120 x 100 cm 2007

Telemaku / Télémaque -I- Teknikë e përzier në pëlhurë / technique mixte sur toile
130 x 100 cm 2026

Telemaku / Télémaque -II- Teknikë e përzier në pëlhurë / technique mixte sur toile
130 x 100 cm 2026

Telemaku / Télémaque -III- Teknikë e përzier në pëlhurë / technique mixte sur toile
130 x 100 cm 2026

Ëndrra e kaligrafit / Rêve du calligraphe

12 pikturat lindën nga ëndrra e kaligrafit për të paraqitur gjënë e zhveshur përmes vizatimit dhe ngjyrës, për të zbuluar vetë gjënë poshtë fjalës që e emërton atë.

Les 12 peintures sont nées du rêve du calligraphe de restituer par le dessin et la couleur la chose nue, pour découvrir la chose même sous le mot qui la nomme.

Mbi fjalët Agim, Zjarr dhe Maskë / Sur les mots Aube, Feu, Masque
Teknikë e përzier në dru / technique mixte sur bois

22 x 12 cm

2022

Mbi fjalët Engjëll, Fluturim dhe Endje / Sur les mots Ange, Envol, Errance
Teknikë e përzier në dru / technique mixte sur bois

22 x 12 cm

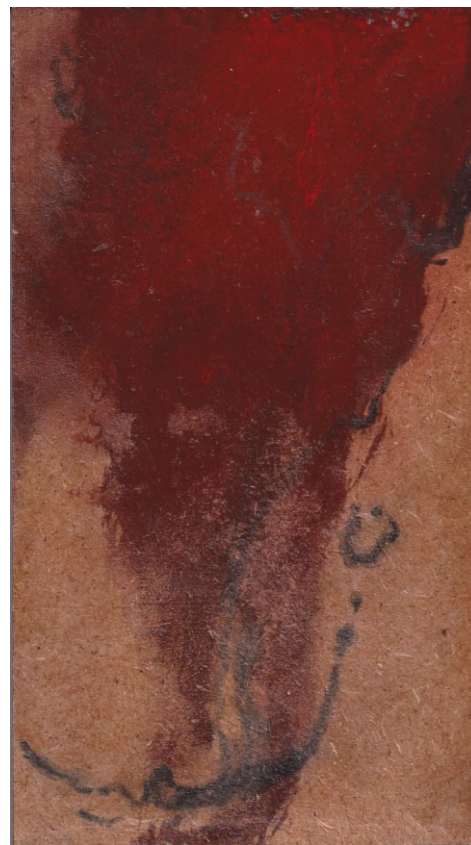
2022

Mbi fjalët Endje, Plagë, Mërgim / Sur les mots Errance, Blessure, Exil
Teknikë e përzier në dru / technique mixte sur bois

22 x 12 cm

2022

Mbi fjalët Pezullim, Frikë dhe xixëllonjë / Sur les mots Suspens, Peur, Luciole

Teknikë e përzier në dru / technique mixte sur bois

22 x 12 cm

2022

JACQUES PARIS

Jacques Paris është një piktor francez i lindur në vitin 1948 në Vietnam. Ai jeton dhe punon në Alpet e Francës jugore që nga viti 1975. Veprat e tij mbahen në disa hapësira publike në Francë dhe janë pjesë e koleksioneve të muzeve të Gap (Hautes Alpes) dhe Sartène (Korsikë). Ai ka krijuar gjithashtu disa programe dritarësh me xham të pikturuar për kishat në Normandi, si dhe për qendrën e artit bashkëkohor Capucins në Embrun. Udhëtimi ka qenë një pjesë integrale e metodës së tij të punës që nga lindja e tij në Azi, pastaj fëmijëria dhe adoleshencia e tij e kaluar në Afrikë; dhe gjithmonë në kërkim të horizonteve të reja. Megjithatë, duhet theksuar se ai nuk ndihet i shtyrë as nga realiteti dhe as nga ideali, por nga diçka si një mundësi e pashmangshme. Për të ndriçuar konceptin e tij të pikturës, atij i pëlqen të citojë këtë frazë të shkruar nga filozofi Friedrich Nietzsche (fragmente pas vdekjes): "Të përjetosh shumë metamorfoza dhe të zhytesh pa u lodhur në thellësitë e jetës.»

Jacques Paris est un peintre français né en 1948 au Vietnam. Il vit et travaille depuis 1975 dans les Alpes au sud de la France. Ses travaux sont conservés dans plusieurs lieux publics en France et font partie des collections des musées de Gap, Hautes Alpes, et Sartène en Corse. Il a en outre réalisé plusieurs programmes de vitraux pour des églises, en Normandie, au centre d'art contemporain les Capucins d'Embrun, et aux Mureaux, Yvelines. Le voyage fait partie, depuis sa naissance en Asie, et son enfance adolescence passées en Afrique, de sa façon de travailler, aller toujours voir ailleurs. Mais il faut préciser qu'il ne se sent poussé ni par le réel ni par l'idéal, mais par quelque-chose comme une possibilité fatale. Pour éclairer sa conception de la peinture, il aime faire entendre cette phrase écrite par le philosophe Friedrich Nietzsche (fragments posthumes) : " Connaître de nombreuses métamorphoses et plonger inlassablement dans des profondeurs de la vie»

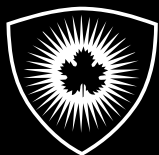
Momenti i nderimit për Jacques Paris me medaljen e nderit të Festarit për kontributin e dhënë në humanizëm, dialogun dhe bashkëpunimin kulturor.

Ne falemnderojmë zonjën Albana Bytyçi Deputete e Parlamentit të Kosovës, Zonjën Lira Mala Profesoreshë e Gjuhës Franceze, Skender Boshtrakaj Kuratori i ekspozitës, Refki Golloperi Artist dhe organizator i Festarit.

Këtë event e ka mbështet Komuna e Suharekës - Drejtoria për Kulturë, Rini , Sport dhe Mërgatë e udhëhequr nga Drejtoresha - Zonja Donjete Krasniqi Kabashi.

Le moment de la remise de la Médaille d'honneur Festari à Jacques Paris pour sa contribution à l'humanité, au dialogue et à la coopération culturelle. Nous remercions Madame, Albana Bytyçi, députée au Parlement du Kosovo, Madame, Lira Mala, professeure de français, Skender Boshtrakaj, commissaire de l'exposition, et Refki Golloperi, artiste et organisateur de Festari. Cet événement a bénéficié du soutien de la municipalité de Suhareka – Direction de la culture, de la jeunesse, des sports et de la diaspora, sous la direction de Madame Donjete Krasniqi Kabashi.

KOMUNA E SUHAREKËS

25 VJET FESTARI